

Hoe organiseer ik het ontwikkelen en leren van jonge kinderen?

Liesbeth van den Berg-Hardenbol en Gerda van Puijenbroek-Pennings

Dit is het laatste artikel in de reeks 'Competentieprofiel leerkracht Jonge Kind'. In deze reeks verhelderen we aan de hand van praktijkvoorbeelden de verschillende competenties die door het Leerkrachtennetwerk Specialisten Jonge Kind ontwikkeld zijn, als aanvulling en verdieping op de landelijk vastgestelde SBL-competenties. In dit artikel staat de organisatorische competentie centraal.

Organisatorisch competent betekent volgens SBL dat een leerkracht zorgt voor een overzichtelijke, ordelijke, taakgerichte sfeer in zijn klas en zijn lessen. Zo'n leerkracht zorgt er dus voor dat de kinderen weten waar ze aan toe zijn, welke ruimte ze hebben voor eigen initiatief, weten wat ze moeten doen en hoe en met welk doel ze dat moeten doen.

In het competentieprofiel Jonge Kind wordt deze competentie meer expliciet vertaald in klassenmanagement en organisatie van de leeromgeving door middel van: dagindeling, tijdsmanagement, klas inrichting (sfeer, hoeken, loopruimte, werkplekken), zelfstandigheid, samenwerking, organiseren speelwerkruimte (goede verhouding geleide-, begeleide- en vrije activiteiten, werk verdelen, opruimen), binnen de organisatie ruimte laten voor improvisatie, organiseren van het buitenspel, regels, grenzen en structuren.

Indicatoren van de organisatorische competentie

Organisatorisch: de student

1. is in staat een rijke speel/leeromgeving voor jonge kinderen te creëren;
3. kan binnen zijn organisatie van de klas, de speelzaal en de speelplaats de zelfstandigheid van jonge kinderen en het samenwerken van jonge kinderen ondersteunen;
6. kan regels hanteren die noodzakelijk zijn voor een veilige en effectief georganiseerde leeromgeving;
7. kan zijn organisatie aanpassen op grond van zijn reflectie.

Aan de hand van een praktijkvoorbeeld willen we een concretisering van deze competentie voor het jonge kind laten zien.

Situatieschets

Op een ontwikkelingsgerichte basisschool in het centrum van een middelgrote stad werkt meester Bart. Hij is in 2009 afgestudeerd aan de pabo en heeft de zorg voor groep 4. In zijn groep zitten 25 kinderen, 15 jongens en 10 meisjes.

Over het algemeen is hij tevreden over de wijze waarop de kinderen samen werken en samen spelen. Maar hij maakt zich zorgen om één leerling, Jelle.

Ons praktijkvoorbeeld is gebaseerd op een waargebeurde situatie. Vanzelfsprekend zijn wel de namen gewijzigd.

Het verhaal van Jelle

Jelle is een zeer jonge leerling. Hij is geboren op 1 december en is nog zes jaar als hij in groep 4 start. In de eerste drie schooljaren zijn er geen opvallende problemen geweest, noch cognitief, noch motorisch, noch sociaal-emotioneel. Zowel in de klas als op de speelplaats was hij een enthousiaste leerling.

Bart heeft in de klas geen problemen met Jelle, maar buiten op de speelplaats lijkt hij opeens een ander kind. Hij is niet actief betrokken bij het voetbal- of basketbalspel van de andere kinderen. Hij komt in conflict met medeleerlingen, die hem vervolgens letterlijk en figuurlijk buitenspel zetten. Hij loopt doelloos rond, kijkt nors om

zich heen, hangt tegen de muur of schopt de bal voor andere kinderen weg. Er is sprake van een laag welbevinden en betrokkenheid.

Reflectie en interventies

Wat doet Bart met het gedrag van Jelle?

Hij vraagt zich af of er iets veranderd is ten aanzien van het buitenspel in vergelijking met de vorige drie schooljaren.

De school heeft twee speelpleinen, een voor het jonge kind (groep 1 tot en met 3) en een voor het oudere kind (groep 4 tot en met 8). Op de vorige speelplaats hoorde Jelle tot de relatief oudere kinderen en daar waren ook de leerkrachten van groep 1 t/m 3 buiten. Navraag leverde als algemeen beeld op dat er met of rond Jelle op de speelplaats geen problemen waren. Nu zijn er veel oudere leerlingen en is er wisselend toezicht van leerkrachten. Zou Jelle nog te jong zijn om met deze groep kinderen te spelen?

Bart besluit in eerste aanleg om niet de groep in haar geheel aan te spreken op de gang van zaken met/rond Jelle. Hij confronteert Jelle met zijn eigen gedrag en zet

Kortom: er is duidelijk sprake van een discrepantie in het spelgedrag van Jelle thuis en op school.

De speeldoos

Bart maakt een nieuw plan. Tot nu toe heeft hij zich gericht op het gedrag van Jelle en nu richt hij zich op de groep als geheel. Hij zoekt naar mogelijkheden om de zelfstandigheid van kinderen en het samenwerken van de groep te stimuleren. Hij denkt hierbij aan het creëren van een rijkere speelomgeving en introduceert de 'speeldoos'. De speeldoos is een verzameling van suggesties voor spelactiviteiten die kinderen op het schoolplein kunnen doen. In de speeldoos zit bijvoorbeeld 'de Chinese muur'. Deze wordt met een afbeelding op een kaart weergegeven en op de achterkant staan vervolgens de regels van het spel, die de kinderen samen met de leerkracht bepalen. Zo zorgt Bart ervoor dat er een gezamenlijk gedragen basis is voor de spelletjes op het plein. Iedereen mag met ideeën komen, maar de regels worden samen vastgesteld en samen wordt besloten of het spel al of niet in de 'speeldoos' past.

Een organisatorisch competente leerkracht zorgt ervoor dat de kinderen weten waar ze aan toe zijn

hem na het eerstvolgende conflict buiten op een bankje met de opdracht om eens na te denken over alternatieven. Bart constateert dat Jelle niet kan bedenken wat hij anders zou moeten doen.

Wat nu? Bart probeert in tweede aanleg conflicten bij het buitenspelen te voorkomen door voor het naar buiten gaan met Jelle te bespreken wat hij buiten wil gaan doen en bij binnenkomst te vragen hoe het gegaan is. Ook deze interventie bereikt niet het beoogde doel, want Jelle antwoordt steeds met "Ik weet het niet". Hoe nu verder?

Jelle heeft kennelijk een andere vorm van ondersteuning nodig.

Bart besluit om in gesprek te gaan met de ouders om meer te weten te komen over het sport- en spelgedrag buiten schooltijd. Het gesprek levert de volgende gegevens op:

- Jelle heeft een broertje in groep 2 waar hij thuis veel mee speelt.
- Er komen regelmatig vriendjes over de vloer en het samen spelen verloopt dan zonder problemen.
- Hij speelt met veel plezier in een hockeyteam waar hij bij zijn leeftijd passend gedrag vertoont.

• Fotografie Hanneke Verkleij

De leerkracht kan binnen zijn organisatie van de speelplaats de zelfstandigheid en samenwerking van jonge kinderen ondersteunen

• Foto: Isabel Nabuurs

Het betrekken van kinderen bij het formuleren van afspraken en regels biedt ze vertrouwen en een groter gevoel van zelfstandigheid

Voor het naar buiten gaan kiezen kinderen een spel uit de doos en spreken af met welke klasgenootjes ze gaan spelen. Dit biedt de kinderen meer houvast. Verder besluit Bart om de leerlingen, en in het bijzonder Jelle, te helpen bij het zelfstandig oplossen van conflicten. Daarvoor worden de volgende afspraken gemaakt:

- als er onenigheid ontstaat tijdens het spel gaat de groep in een kring bij elkaar zitten;
- de spelkaart met de regels wordt erbij gehaald;
- pas als iedereen akkoord is met de regels kan het spel weer verder gaan.

Gezamenlijke verantwoordelijkheid vergroot de individuele kwaliteit

Om te weten of zijn interventies effect hebben gaat hij enkele weken in de pauzes mee naar buiten. Na verloop van tijd merkt Bart dat kinderen uit zichzelf het initiatief nemen om in een kring op het plein te gaan zitten en dat zijn directe inmenging bij een conflict veel minder nodig is. In de klas deelt hij zijn waarnemingen met de kinderen en complimenteert hen over hun spelgedrag en zelfstandigheid bij het oplossen van problemen.

Vanaf dat moment gaat hij niet iedere speeltijd meer naar buiten, maar houdt wel de vinger aan de pols door regelmatig het buitengebeuren met de groep te evalueren.

Jelle gaat weer met een blij gezicht naar buiten en kan bewuste keuzes maken voor spelvormen die bij hem passen. Hij hoort erbij! Door de groep wordt nu meer gevarieerd spel getoond tijdens het buitenspelen.

In de bovengenoemde situatieschets zien we hoe Bart in staat is om vanuit zijn organisatorisch competent zijn niet alleen Jelle een rijkere speel-/leeromgeving te bieden, maar alle kinderen van de groep. Het betrekken van kinderen bij het formuleren van afspraken en regels biedt ze vertrouwen en een groter gevoel van zelfstandigheid. Gezamenlijke verantwoordelijkheid vergroot de individuele kwaliteit. En het spelgebeuren buiten leidt ook tot een betere werksfeer in de klas. ●

Meer informatie

Het volledige Competentieprofiel Jonge Kind en de bijbehorende toelichting, opgesteld door drs. Liesbeth van den Berg-Hardenbol en anderen (2008), vind je op:
www.netwerkjongekind.nl/profiel.html (juli 2010)

Liesbeth van den Berg-Hardenbol is docent op de Fontys Pedagogische Opleidingen te 's-Hertogenbosch en Gerda van Puijenbroek-Pennings is werkzaam op de Fontys PABO te Eindhoven/Veghel. Beiden zijn werkzaam geweest binnen het primair onderwijs